

Το θαύμα της εξάπλωσης του Χριστιανισμού

Δρς Μάνος Δανέζης και Στράτος Θεοδοσίου

Επίκουροι καθηγητές Αστροφυσικής
Τμήμα Φυσικής Πανεπιστημίου Αθηνών

Η διάδοση του Χριστιανισμού, στις τάξεις των Εθνικών οφείλεται κυρίως στον *Απόστολο Παύλο* χωρίς τη συμβολή του ο Χριστιανισμός θα παρέμενε μια απλή ευσεβής ιουδαϊκή αίρεση. Έτσι άλλωστε τον θεωρούσαν οι Εθνικοί, αρκετές δεκαετίες μετά τον θάνατο του Ιησού (Πράξ. Αποστόλ. ΙΘ', 33).

Ο Απόστολος Παύλος με έναν πολύ έξυπνο τρόπο διέδωσε τον Χριστιανισμό στον Εθνικό κόσμο μέσω της εβραϊκής διασποράς, που είχε καλύψει ολόκληρη τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, μ' ένα δίκτυο από καλά οργανωμένες συναγωγές. Μολονότι το εβραϊκό κατεστημένο κυνήγησε τον Παύλο και τη διδασκαλία του, εντούτοις ένας πυρήνας από τις εβραϊκές συναγωγές απετέλεσε τις πρώτες χριστιανικές κοινότητες. Παράλληλα, αρκετοί σύγχρονοι συγγραφείς και μελετητές, θεωρούν ότι ο Παύλος διαστρέβλωσε τόσο πολύ τα διδάγματα και τις διδασκαλίες του Ιησού Χριστού, ώστε διατείνονται ότι ο κόσμος μέσω της διδασκαλίας του δεν ενστερνίστηκε τον Χριστιανισμό, αλλά τον Παυλισμό!

Στη συνέχεια οι Πατέρες της Εκκλησίας με την πλούσια ελληνική παιδεία τους θωράκισαν δογματικά τη νέα θρησκεία. Έτσι, ο Ελληνισμός πρόσφερε στον Χριστιανισμό τον κατάλληλα καλλιεργημένο πνευματικά χώρο, όπου μπορούσε να ευδοκιμήσει η νέα ηθική της διδασκαλίας του Θεανθρώπου. Τελικά, το απαράμιλλο ελληνικό πνεύμα και η χριστιανική ηθική συγχωνεύτηκαν και κατήθυναν την εξέλιξη της ανθρωπότητας τους επόμενους αιώνες.

Πραγματικά, μέσω του *Φίλωνα*, του *Κλήμη*, του *Ωριγένη* και του *Αυγουστίνου*, η πλατωνική φιλοσοφία εισήλθε στον βαθύτερο θεολογικό πυρήνα της Εκκλησίας.

Ειδικότερα ο ιερός Αυγουστίνος αναφέρει: «*Αυτό που λέμε χριστιανική θρησκεία υπήρχε στους αρχαίους και δεν έπαψε να υπάρχει από καταβολής του ανθρωπίνου γένους, ώσπου ήρθε ο ίδιος ο Χριστός και τότε άρχισαν να αποκαλούν χριστιανική την αληθινή θρησκεία, η οποία προϋπήρχε*» (*Retraciones 113 P.L. 32—Βασιλείου 226*).

Οι αντίπαλοι του Χριστιανισμού διατείνονται ότι ενώ η Δύση δέχτηκε και ενστερνίστηκε τον Χριστιανισμό και τον έναν αληθινό Θεό ως κάτι καινούργιο, αντιθέτως η Ανατολή δεν προσηλυτίστηκε στη νέα θρησκεία. Αποδίδουν δε το γεγονός αυτό στο ότι οι λαοί της Ανατολής χρησιμοποιούσαν ήδη την ιδέα του «θνήσκοντος θεού» και μάλιστα είχαν δανείσει πολλά στοιχεία του δικού τους θεού στον καινούργιο αυτόν Θεό, που τους παρουσίαζαν οι Απόστολοι και οι κήρυκες του Χριστιανισμού. Τα κοινά στοιχεία του Μεσσία με τα υπάρχοντα στοιχεία των τοπικών θεών δεν δημιούργησαν την αντίθεση που θα κατέληγε στην παραδοχή, αλλά τη θέση πως ο καινούργιος Θεός δεν είναι άλλος από τον δικό τους θεό και έτσι δεν ήταν ανάγκη να τον ενστερνιστούν, αφού ήδη πίστευαν σ' αυτόν. Στις Ινδίες, για παράδειγμα, οι ινδουιστές Ινδοί θεώρησαν το κήρυγμα του Χριστιανισμού για τον ενανθρωπίσαντα Θεό, σαν μια παραλλαγή του δικού τους πιστεύω, αφού ο *Κρίσνα*, ο θεϊκός βουκόλος *Μπαγκαβάτα Πουράνα* και σπουδαιότερη ενσάρκωση του θεού *Βισνού*, παρουσίαζε πολλές ομοιότητες με τον αναμενόμενο Μεσσία, τον Ιησού Χριστό, που κι αυτός θεωρήθηκε «*αβατάρα*» του μεγάλου θεού Βισνού. Άλλωστε στο πανάρχαιο ινδικό θρησκευτικό ποίημα «*Μπάρτα Χάστραμ*» αναφέρεται: «*Θα γεννηθεί ο θεός από την παρθένο..... θα γυρίσει στον κόσμο για να τον λυτρώσει από την αμαρτία*».

Σύμφωνα με το *Θ. Μάρα* (1979): «*ενώ η διαλεκτική της ιστορίας στέλνει στη Δύση των θνησκόντων θεών, που έχουν περάσει στη σκιά, έναν Χριστιανισμό ντυμένο με το «μεταξωτό»*

του φιλοσοφικού μυστικισμού, στην Ανατολή επιβάλλει με τη βία έναν προφήτη (τον Μωάμεθ) και τον Αλλάχ του κι αυτό γιατί εκεί, οι «θνήσκοντες» θεοί εξακολουθούν να υπάρχουν και να αντιστέκονται».

Εξάλλου η ιδέα της τριαδικής θεότητας δεν ήταν εντελώς άγνωστη στις ανατολικές θρησκείες, στο βαβυλωνιακό, στο περσικό, στο αιγυπτιακό ή στο ινδικό πάνθεο. Την ινδουιστική τριάδα συγκροτούσαν ο Βράχμα, ο Βισνού και ο Σίβα, δημιουργώντας μια Τριμούρτι (τρίμορφη θεότητα, ένα είδος θεϊκής τριάδας). Βράχμα ο δημιουργός, το υπέρτατο ον, Βισνού ο συντηρητής και Σίβα ο καταστροφέας και αναδημιουργός. Για τον ίδιο λόγο ο Αχούρα Μάζντα απεικονίζεται σαν μια τριάδα —ένα ακτινοβόλο τρίγωνο που αστράφτει μέσα στο παντοτινό σκοτάδι του αιώνιου ή στο πάνθεο του Ζωροαστρισμού ως Ωρομάσδης, Αριμάν και Ακαράνα. Η βαβυλωνιακή τριάδα απετελείτο απ' τον Μαρντούκ, την Ασάρτη και τον Νεμρόδ, ενώ στην αστρική Θεολογία των Ακκαδίων τη θεϊκή τριάδα συγκροτούσαν αντίστοιχα οι Ανού, Συσίλ και Σα.

Στην αιγυπτιακή θρησκεία το όνομα του Υπέρτατου όντος είναι άγνωστο όταν εκδηλώνεται ως Αμμων όμως Ρα είναι το πρόσωπό του και Φθα είναι το σώμα του. Αμμων, Ρα, Φθα ένας Υπέρτατος Θεός που τον αποτελούν τρεις. Τρεις εκδηλώσεις της υπέρτατης θεότητας όπως παρουσιάζονται και μορφοποιούνται στο άχρονο Σύμπαν. Συνεπώς οι πολλοί θεοί των Αιγυπτίων δεν είναι παρά οι διαφορετικές εκδοχές ενός Υπέρτατου, Κρυφού και Ακατονόμαστου Θεού. Οι Αιγύπτιοι πίστευαν ακόμα στον μεσολαβητή ανάμεσα στο θείο και τον άνθρωπο. Από επτά θεϊκές τους τριάδες καταδειχνεται η ιερότητα της γέννησης του Σωτήρα από την Παρθένα Μητέρα. Η πιο οικεία και αξιοσέβαστη τριάδα ήταν του Οσιρι, της Ισιδας και του παρθενογεννημένου Ώρου, που δεν αποτελούσαν χωριστές οντότητες, αλλά τρεις όψεις ενός και του αυτού Θεού. Τέλος, στο βαβυλωνιακό πάνθεο ξεχώριζαν οι τρεις ανώτατες θεότητες: ο Ανού, ο Μπελ και ο Σα.

Η καθιέρωση του Χριστιανισμού

Οι αρνητές του Χριστιανισμού ισχυρίζονται ότι η καθιέρωση του τριαδικού Θεού στη Δύση ήταν έργο κυρίως του Μεγάλου Κωνσταντίνου. Θεωρούν ότι αρχικά το μήνυμα από το ογκούμενο «κίνημα» του Χριστιανισμού πέρασε στις άρχουσες τάξεις και ο διορατικός Μέγας Κωνσταντίνος αποφάσισε να κάνει τους χριστιανούς όργανα των κοσμοκρατορικών βλέψεών του. Σύμφωνα, λοιπόν, με τους επικριτές του Χριστιανισμού, απ' ενός μεν ο αυτοκράτορας χρησιμοποίησε το χριστιανικό κίνημα για να εδραιωθεί στην εξουσία, απ' ετέρου δε και το χριστιανικό κίνημα χρησιμοποίησε τον αυτοκράτορα για να επιβληθεί οριστικά. Αυτό δεν είναι ψέμα. Ο Μέγας Κωνσταντίνος αντιλήφθηκε ότι οι χριστιανοί αποτελούσαν την ανερχόμενη δύναμη της αυτοκρατορίας, ήταν πιστοί στρατιώτες και καλοί πολεμιστές δεν λιποταχτούσαν όπως οι μισθοφόροι και έτσι τα χριστιανικά τμήματα ήταν συμπαγή και καλά οργανωμένα. Επομένως, ο Μέγας Κωνσταντίνος διείδε ότι η νέα ενθουσιώδης πίστη μπορούσε να δράσει ως συνδετικός κρίκος των ανόμοιων λαών της αυτοκρατορίας. Γι' αυτόν τον λόγο, στήριξε τη νέα πίστη με διατάγματα ανεξιθρησκείας και οι χριστιανοί τον βοήθησαν να εδραιωθεί στην εξουσία, αφού με τις χριστιανικές λεγεώνες του τσάκισε τον στρατό του Μαξέντιου. Στο πρόσωπο του αυτοκράτορα ο Χριστιανισμός βρήκε τον εκπρόσωπο της κοσμικής εξουσίας και υποστηριχτή του. Πρώτα με τη Σύνοδο της Αρελάτης (Αρλ), το 313 μ.Χ. και στη συνέχεια με την Οικουμενική Σύνοδο της Νικαίας, το 325 μ.Χ., οριστικοποιήθηκε η συμμαχία μεταξύ του αυτοκράτορα και της Εκκλησίας, ενώ ταυτόχρονα καθιερώθηκε και το δόγμα της Αγίας Τριάδος.

Η υποστήριξη του Χριστιανισμού συνεχίστηκε τόσο επί Μεγάλου Θεοδοσίου, όσο και επί Ιουστινιανού, στην περίοδο βασιλείας του οποίου εδραιώθηκε εντελώς. Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Μεγάλου Θεοδοσίου ο Χριστιανισμός ανακηρύχτηκε σε επίσημη θρησκεία του κράτους (380 μ.Χ.), ενώ απαγορεύτηκαν, το 391 μ.Χ., με διάταγμα οι αρχαίες λατρείες

(Αμβρόσιος, De Obitu Theodosii Oratio, Patr. Latina, Migne, XVI) και καταργήθηκαν οι Ολυμπιακοί Αγώνες (394 μ.Χ.), θεσμός συνεκτικός, όπως θεωρήθηκε, της ειδωλολατρικής αρχαιότητας. Επί βασιλείας του Ιουστινιανού έκλεισαν οι σπουδαίες Αθηναϊκές φιλοσοφικές σχολές και οι φιλόσοφοι πήγαν στην Περσία, στην Αυλή του Χοσρόη Α'. Δυστυχώς ό,τι ήταν ελληνικό θεωρείτο εθνικό και έπρεπε βίαια να ξεριζωθεί και να καταστραφεί. Οι κατηγορίες έφταναν και σε όσους ακόμα ασχολούνταν με τους αρχαίους φιλοσόφους. Οι μελετητές της ιστορικής εκείνης περιόδου υποστηρίζουν ότι όταν ο Ρωμαίος αυτοκράτορας Κωνσταντίνος ο Μέγας στις αρχές του 4ου μ.Χ. αιώνα αποφάσισε να μεταφέρει την πρωτεύουσα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας στο Βυζάντιο —σε μια θέση κλειδί για την εποχή εκείνη— δεν έκανε απλώς και μόνον μια γεωγραφική μετατόπιση. Απαλλαγμένος από τη «γερασμένη» Ρώμη και τις επιδρομές των βαρβάρων, άλλαξε τα πάντα. Μετέτρεψε τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία σε Βυζαντινή, δημιούργησε μια νέα πρωτεύουσα, που πήρε το όνομά του, άλλαξε την οικονομία, τη διοίκηση, την κουλτούρα και φυσικά τη θρησκεία, αποδεχόμενος τον Χριστιανισμό.

Γι' αυτόν τον λόγο, αρκετοί συγγραφείς και μελετητές της Συγκριτικής Ιστορίας των Θρησκειών υποστηρίζουν ότι το κλασικό ελληνορωμαϊκό παρελθόν της λεκάνης της Μεσογείου, που βρισκόταν στον αντίποδα του μονοθεϊστικού χριστιανικού κόσμου, αφομοιώθηκε και μετουσιώθηκε από τη χριστιανική κουλτούρα. Δηλαδή, από την κλασική αρχαιότητα, στις ημέρες μας έφτασε εκείνο που οι χριστιανοί Πατέρες της Εκκλησίας θεώρησαν αποδεκτό να διασωθεί. Ισχυρίζονται ακόμη ότι αυτό ήταν επόμενο, επειδή ο πολυθεϊστικός ελληνοχριστιανικός πολιτισμός έπρεπε να ενταχθεί σ' ένα εντελώς διαφορετικό σύστημα σκέψης, που αντιπροσώπευε ο Χριστιανισμός. Αυτό μάλλον επιφανειακά επιτεύχθηκε, γιατί είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι το ελληνικό στοιχείο που προσχώρησε στον Χριστιανισμό επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τη μεσσιανική ιδεολογία, εφ' όσον οι Εθνικοί χριστιανοί έφεραν μέσα στις εκκλησίες τις δικές τους θρησκευτικές-μυθολογικές αντιλήψεις. Κατά βάθος, οι λατρευτικές συνήθειες, οι θρησκευτικές δοξασίες και τα μυστήρια μαζί με το απαραίτητο τελετουργικό τους —πιθανώς μετουσιωμένο ή μεταλλαγμένο— τροποποιήθηκαν ελάχιστα. Δηλαδή, πολλά αρχαιοελληνικά θρησκευτικά έθιμα με διάυλο τους πλέον τις χριστιανικές θρησκευτικές τελετές και τις τιμές προς τους μάρτυρες και τους Αγίους έφτασαν ελαφρώς παραλλαγμένα ως τις ημέρες μας.

Επιπλέον, οι μεγάλες ελληνικές και ελληνόφωνες πόλεις του πολιτισμένου τότε κόσμου, όπου εκαλλιεργείτο η ελεύθερη σκέψη, συγκέντρωναν πολλούς στοχαστές και έτσι η τότε αναπτυσσόμενη χριστιανική θεολογία ήταν επόμενο να επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό από τη δυναμική ελληνική φιλοσοφία (Πλατωνιστές, Πυθαγόρειοι, Στωικοί, Νεοπλατωνιστές κ.ά). Συνεπώς η χριστιανική δογματική πρέπει να πήρε πολλά στοιχεία από την πλούσια ελληνική φιλοσοφία.

Σύμφωνα με κάποιους ορθολογιστές ή απλώς διαφωνούντες ή μαρξιστές συγγραφείς, φανατικούς, εν γένει, αντιπάλους του Χριστιανισμού, υπήρξε μια συνειδητή εκμετάλλευση της νέας θρησκείας. Επισημαίνουν ότι οι δουλκοκτύτες, αρχικά, οι φεουδάρχες και οι καπιταλιστές, στη συνέχεια, χρησιμοποίησαν τον Χριστιανισμό ως ένα από τα μέσα διατήρησής τους στην εξουσία και όλα αυτά βασιζόνταν στις ανασταλτικές δυνάμεις που πιστεύουν ότι αυτή η θρησκεία κλείνει μέσα της. Διακηρύττουν ακόμα ότι από τη στιγμή που ο Μέγας Κωνσταντίνος αποφάσισε να προσεταιριστεί για πολιτικά οφέλη το χριστιανικό κίνημα, άρχισε η εκστρατεία καθιέρωσής του στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, που έγινε με τις ακόλουθες τρεις φάσεις:

α. Η πρώτη αναφερόταν στην τακτοποίηση των προφορικών και γραπτών κειμένων για τον Ιησού Χριστό, τη διδασκαλία του και το κυρίαρχο δόγμα της χριστιανικής πίστης.

β. Η δεύτερη φάση αφορούσε την οριστική και τελική επικράτησή του που επιτεύχθηκε με τους διωγμούς εναντίον των Εθνικών. Αρχικά απαγορεύτηκε στους ιερείς τους να προφητεύουν στα σπίτια των πιστών και στους κρατικούς υπαλλήλους να κάνουν θυσίες στα

είδωλα. Δημεύτηκαν τα εισοδήματα των ναών, κάηκαν οι βιβλιοθήκες των Εθνικών και οι διώξεις κορυφώθηκαν επί Μεγάλου Θεοδοσίου, που —δυστυχώς για τους Έλληνες— κατάργησε οριστικά τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Απαγορεύτηκε η τέλεση θυσιών, η είσοδος στους ναούς, ενώ αργότερα σφραγίστηκαν και οι ίδιοι οι αρχαίοι ναοί (354 μ.Χ.). Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, ο εκχριστιανισμός της αυτοκρατορίας προχώρησε με γοργούς ρυθμούς, αφού ήδη από τα μέσα του 4ου μ.Χ. αιώνα ήταν παρακινδυνευμένο να δηλώνει κάποιος λάτρης των αρχαίων θεών. Στα μέσα του 6ου μ.Χ. αιώνα, οι περισσότεροι αρχαίοι ναοί είχαν μετατραπεί σε ερείπια, ενώ τα αγάλματα των θεών έστεκαν εγκαταλελειμμένα ή κείτονταν κομματιασμένα στο έδαφος. Τελικά, όπως αναφέρει και ο καθηγητής Δ. Παντερμαλής (1996), κατά τον 6ο μ.Χ. αιώνα στη νομοθεσία του Ιουστινιανού η παγανιστική λατρεία χαρακτηριζόταν ως δημόσιο έγκλημα (*crimen publicum*). Ο Ιουστινιανός, εξάλλου, απαγόρευσε τα μυστήρια και έκλεισε τις περίφημες φιλοσοφικές σχολές των Αθηνών —οι Έλληνες φιλόσοφοι κατέφυγαν στην Αυλή του Πέρση βασιλιά— δίνοντας οριστικό και αμετάκλητο τέλος στην ελληνική παιδεία. Οποιαδήποτε σκέψη ή ενέργεια σχετίζονταν με το αρχαίο ελληνικό πνεύμα, από τους χρόνους του Θεοδοσίου έως και του Ιουστινιανού, καταδιώχθηκε και κυνηγήθηκε ανελέητα. Τα έργα των Ελλήνων, που αντιμάχονταν τον Χριστιανισμό, καταστράφηκαν με ιδιαίτερη μεθοδικότητα, ενώ άρχισαν διωγμοί, λεηλασίες και καταστροφές.

γ. Η τρίτη φάση αφορούσε τα τεκμήρια τα οποία θα απεδείκνυαν ότι ο Ιησούς ήταν πραγματικό-ιστορικό πρόσωπο που έζησε και έδρασε στην Ιουδαία. Για την εδραίωση αυτής της φάσης απ' ενός μεν έγιναν πλαστογραφήσεις αρχαίων συγγραφέων, ώστε στα κείμενά τους να υπάρχουν αναφορές για τον Ιησού, απ' ετέρου δε συγκεντρώθηκαν στην Κωνσταντινούπολη πολλά «δήθεν» προσωπικά του αντικείμενα και ρούχα (Βαλτέρ, Ζ. 1970). Πάνω σ' αυτόν τον συλλογισμό μπορούμε να πούμε ότι παρ' όλο που πολλές φορές ο θρησκευτικός φανατισμός έφερε πολλά εμπόδια στην επιστημονική έρευνα και στις ερευνητικές απόψεις των επιστημόνων, που γενικά δεν συμφωνούσαν με τις απόψεις της Επίσημης Εκκλησίας, εντούτοις δεν πρέπει να μας διαφεύγει το γεγονός ότι με τους αυστηρούς κανόνες της οριοθέτησε την ηθική των ανθρώπων, με το κύρος της παρεμπόδισε πολλές αδικίες και γενικά συμπαραστάθηκε στη ζωή των ανθρώπων. Κατά τον Μεσαίωνα στην Ευρώπη ο κλήρος ήταν το μοναδικό μορφωμένο τμήμα του λαού. Το ίδιο και στην Ελλάδα κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας. Έτσι, ο κλήρος κράτησε αναμμένη τη δάδα του πολιτισμού. Παράλληλα οι χριστιανικές μονές με τους αντιγραφείς μοναχούς συνέβαλαν στην έκδοση βιβλίων και στη διάδοση των γραμμάτων. Σε όλη την Ευρώπη τα μοναστήρια ουσιαστικά διατήρησαν τα στοιχεία του ελληνορωμαϊκού πολιτισμού, τουλάχιστον εκείνα που δεν αντέκρουαν φανερά και έντονα το χριστιανικό πιστεύω.

Βιβλιογραφία

Στράτος Θεοδοσίου και Μάνος Δανέζης: «Στα Ιχνη του Ι.Χ.Θ.Υ.Σ», Εκδόσεις Δίαυλος, Αθήνα 2000.